

LESPAKKET

Tom van der Geugten en Liane van der Linden, *Indisch in Nederland. Beeld en zelfbeeld van Indische Nederlanders* (KPC, Den Bosch 1996), Serie Bouwstenen voor intercultureel onderwijs, f49,50. Het les-pakket bestaat uit een docentenhandleiding, leerlingenhoeftjes op verschillende niveau's en een videoband.

Eindelijk een onderwijsleerpakket dat gaat over de grootste naoorlogse groep migranten in Nederland, de Indische Nederlanders van de eerste, tweede en derde generatie. De auteurs streven er naar de leerlingen inzicht te bieden in de integratie en de identiteitsontwikkeling van deze bijzondere groep instromers en stellen dat de daarbij opgedane kennis, inzichten en vaardigheden toepasbaar zijn op andere groepen migranten in Nederland.

Het onderwijsleerpakket bestaat uit werkboekjes voor vier verschillende niveaus (basisvorming / bovenbouw vbo-mavo / bovenbouw havo-vwo geschiedenis en bovenbouw havo-vwo maatschappijleer), een videoband met daarop twee korte films en een uitgebreide handleiding.

Voor wat betreft het beeld van Indische Nederlanders bevat dit pakket zeer geschikt materiaal. De handleiding geeft uitstekende achtergrondinformatie en schetst een helder beeld van de geschiedenis van en het leven in het voormalig Nederlands Indië voor, tijdens en na de Tweede Oorlog. Na de Japanse capitulatie in augustus 1945 volgde niet het verwachte herstel van het Nederlands gezag en de terugkeer naar het 'oude leventje', maar de strijd tegen de Indonesische nationalist die het land onafhankelijk hadden verklaard. De soevereiniteitsoverdracht in 1949 betekende niet, zoals de Nederlandse regering gehoopt had, dat de Indische Nederlanders massaal voor het Indonesisch staatsburgerschap kozen. Slechts 8 % in plaats van de verwachte 75 % gaf, in eerste instantie, het Nederlandse staatsburgerschap op. Het bewuste ontmoedigingsbeleid van de Nederlandse overheid ten spijt verlieten tussen 1946-1968 zo'n 300.000 mensen de nieuwe Republiek Indonesia.

De eerste videofilm *Helemaal opnieuw beginnen* (18 minuten) bevat goed gekozen fragmenten die een duidelijk beeld scheppen van de aankomst, opvang en inburgering van deze repatrianten. Deze laatsten voelden zich altijd al Nederlanders, maar werden door de bevolking alhier gezien als allochtonen. De film geeft ook een duidelijk beeld van de arrogantie en de betutteling van de Nederlanders en de bereidheid tot assimilatie van de Indische Nederlanders.

Het tweede deel van het project gaat over het zelfbeeld van de Indische Nederlanders en hierin is het veranderend overheidsbeleid in de jaren tachtig ten aanzien van migranten als keerpunt genomen. De Nederlandse overheid ging over van "assimilatie naar integratie met behoud van de eigen cultuur". Het waren vooral Indische Nederlanders van de tweede generatie die zich richtten op een herbeleving van

de Indische cultuur en geschiedenis. De tweede videofilm *Een Indische familie* (14 minuten) laat o.a. drie generaties uit de Indische familie Van den Broeke aan het woord. Hoe ervaren zij hun Indische achtergrond en wat doen ze met die ervaringen? Dit gedeelte van het pakket vereist een groot inlevingsvermogen van de gebruiker. Zeker de jongste leerlingen zullen veel moeite hebben met de culturele identiteitsontwikkeling die aan de orde komt.

Het is een verdienste van dit onderwijsleerpakket dat het de eigen geschiedenis van de Indische Nederlanders op een verhelderende wijze aan de orde stelt, los van allerlei Nederlandse economische, militaire en politieke belangen zoals de geschiedenis methoden altijd doen.

De verwachte toepasbaarheid van de met dit pakket opgedane ervaringen en inzichten op andere groepen migranten in de Nederlandse samenleving, komt geforceerd over. De auteurs komen in alle versies niet verder dan één enkele, en dan nog zeer algemeen geformuleerde, vergelijkingsopdracht die betrekking heeft op een andere groep migranten...

99% van de vragen en opdrachten gaan over de Indische Nederlanders. De minimale aandacht voor andere groepen is wel enigszins begrijpelijk, want geen enkele andere groep migranten laat zich vergelijken met de unieke Indische Nederlanders, die ondanks hun Indische afkomst en hun leven in de tropen, in veel opzichten gericht waren op Nederland. Hun band met de taal, het onderwijs, de religie, de cultuur, het Koningshuis (!) en hun Nederlandse zelfbeeld, droegen bij tot een moeizame, maar volledige integratie in de Nederlandse samenleving.

Huub Oattes

DAGBOEK

Thomas Mann, *Duitsland heeft me nooit met rust gelaten, Amerikaans dagboek 1940-1948, gekozen, vertaald en geannoteerd door Paul Beers (De Arbeiderspers, Amsterdam 1995), 367 blz., f59,90.*

Thomas Mann was misschien wel de bekendste Duitser, die Hitler naar de Verenigde Staten ontvluchtte. Hij was immers de schrijver van beroemde boeken als *Buddenbrooks* (1901), *Der Tod in Venedig* (1912) en *Der Zauberberg* (1924) en Nobelprijswinnaar in 1929. Uit de dagboek aantekening van Mann tijdens zijn ballingschap in de VS, heeft Paul Beers een selectie gemaakt.

De titel van die selectie, *Duitsland heeft me nooit met rust gelaten*, geeft de strekking van de aantekeningen goed weer. Voortdurend is Mann, die de ontwikkelingen in Europa op de voet volgt, er zich van bewust dat hij zijn culturele basis mist. Hij is zich ook terdege bewust van het falen van die culturele traditie. De titel is ontleend aan een zinsnede uit een Open Brief, die Mann in september 1945 schreef aan Walter von Molo, waarin hij uitlegt waarom hij niet naar Duitsland terug wilde keren. Een prachtige brief overigens, die zo in lessen gebruikt kan worden.

De dagboekantekeningen zeggen nog meer over Thomas Mann. Dat het eigenlijk een vervelende man was, die continu zeurde over pijntjes hier en pijntjes daar. Een voorbeeld: 22 maart 1943 is hij moe en depressief, op 1 april van dat jaar schrijft hij dat zijn keelkwaal nog zeer hinderlijk is. Op 6 april heeft hij hoofdpijn. En zo gaat het maar door. Tot in details wordt de lezer op de hoogte gehouden van zijn gezondheid. Dat zijn vrouw regelmatig de vervelende klusjes voor meneer Mann mocht opknappen, verbaast je nauwelijks meer na al dat gezeur.

Maar Mann was ook een uiterst gedisciplineerd werkend en levend persoon. Elke dag begon met schrijven, vooral aan *Dr. Faustus*. Daarna sociale verplichtingen, spelen met de kinderen, rusten, eten en soms uitjes. Je ziet *Dr. Faustus* groeien. Hoe gedisciplineerd blijkt ook uit zijn aantekeningen van 6 juni 1944, de dag van de invasie in Frankrijk en negenen-

zestigste verjaardag van Thomas Mann. Eerst komt de mededeling dat hij 69 geworden is, dan hoe laat hij opgestaan is en hoe het weer is. Vervolgens de geschenken die hij gekregen heeft, daarna pas de mededeling dat de invasie begonnen is en tenslotte wordt opgemerkt dat hij aan het slot van hoofdstuk XVII van zijn nieuwe boek geschreven heeft.

Naast dagboekantekeningen bevat dit boek ook de briefwisseling tussen Thomas Mann en zijn weldoenster Agnes Meyer en enkele politieke teksten van Mann uit 1945, waaronder de bovengenoemde Open Brief.

Het interessantst zijn uiteraard Mann's opmerkingen over de politieke gebeurtenissen. Die zijn vaak dermate boeiend dat de lezer het gezeur vergeet en uitziert naar het aangekondigde vervolg.

Wim Rongen

PRIJSBOEK

**Reinout van der Heijden,
De vloek van Oesovo. Een dorps-
geschiedenis van Rusland
(Contact, Amsterdam/
Antwerpen 1996)
367 blz., prijs f39,90.**

De kluizenaar Eufemius riep in de dertiende eeuw een vloek uit over de welvarende visserstad Kaltsjoega. Volgens de legende verscheen de kluizenaar, die samen met de beren en de wolven in de bossen leefde, op een dag op de hoofdweg van Kaltsjoega. Hij riep de bevolking op om al haar aardse bezittingen uit de huizen te halen en voor hem op te stapelen op de weg. De vissers gehoorzaamden meteen, maar de rijke kooplui en de machthebbers van de stad lachten hem schamper uit. Eufemius ontstak daarop in zo'n woede dat hij de vissers de opdracht gaf om de huizen van de kooplieden leeg te halen. Nadat dit gebeurd was, hield de kluizenaar een toespraak over de gevaren van eigendom en de tweespalt die bezit en rijkdom in een samenleving kunnen veroorzaken. Hij gaf het bevel om de bezittingen te verbranden. Tijdens zijn donderpreek stierf hij echter en in de nacht haalden de mensen hun bezittingen terug. Kort na deze gebeurtenis werd de stad verzwolgen door de rivier de Moskwa.

Vijf eeuwen later werd op de plaats waar eens deze rijke visserstad stond Oesovo gesticht. In tegenstelling tot het Middeleeuwse Kaltsjoega bestaat Oesovo nog steeds, ook al wordt het volgens de bewoners nog achtervolgd door de vloek die de kluizenaar ooit heeft uitgesproken.

Oesovo is een gehucht op vijftien kilometer van de stadsgrenzen van Moskou. Door zijn ligging vlakbij de centrale macht van Rusland is het dorpje vanaf de Tsarentijd tot heden een geliefde plek geweest voor de machthebbers om bij te komen van de spanningen en intriges van de hoofdstad. Tsaar Alexander II had er een paleis, maar ook

de communistische leiders Stalin, Chroesjtsjov en Gorbatsjov hadden er datsja's. Dit had ingrijpende gevolgen voor de kleine gemeenschap die voornamelijk uit boeren bestond. Reinout van der Heijden, correspondent in Moskou voor het *Financieele Dagblad*, gebruikt de vloek van Oesovo als een rode draad om aan te geven hoezeer de belevingswereld van de rijken en machthebbers verwijderd is van de opvattingen en levenswijze van de Russen op het platteland. Het boek is een geschiedenis van een dorp die ook te lezen is als een geschiedenis van Rusland in zijn geheel. De auteur behandelt de Tsarentijd, de Russische Revolutie en de collectivisering, het schrikbewind en de industrialisering ten tijde van Stalin, de dooi van Chroesjtsjov, het aantrekken van de teugels door Brezjnev, de Perestrojka

van Gorbatsjov en de opkomst van de vrije markt onder Jeltsin. Van der Heijden gaat uitgebreid in op de manier waarop deze gebeurtenissen in een kleine boerengemeenschap verwerkt werden en legt daarbij de nadruk op het alledaagse leven. Hij schuwt de anekdote niet waardoor het boek aan leesplezier wint en het ook uitermate geschikt is om tijdens lessen over Rusland aan bod te laten komen.

De vloek van Oesovo geeft een boeiend beeld van de Russische geschiedenis en hoe deze, bij tijd en wijle bizarre, geschiedenis de mentaliteit van de 'gewone' Rus op het platteland heeft gevormd. Een ding wordt duidelijk na lezing van dit boek: wie er ook de macht heeft in het nabijgelegen Moskou, na al de teleurstellingen uit het verleden geloven de burgers in Oesovo het wel en kijken met de nodige walging naar de woningen van de voormalige machthebbers.

Martin Gebraad

Onlangs kreeg dit boek de Prix des Ambassadeurs in Nederland en werd het in België genomineerd voor De Gouden Uil in de categorie non-fictie.